

SAVO TURTU DISPONUOJANČIO SKOLININKO PRINCIPO TAIKYMAS ĮMONIŲ RESTRUKTŪRIZAVIMO PROCESĖ

Remigijus Jokubauskas

Mykolo Romerio universiteto Teisės mokykla

Privatinės teisės institutas

Elektroninis paštas: remigijus.jokubauska@mruni.eu

Pateikta 2025 m. spalio 30 d., parengta spaudai 2025 m. gruodžio 16 d.

DOI: 10.13165/JUR-25-32-2-07

Santrauka. Įmonių restruktūrizavimas yra priemonė, skirta mokumo problemų turinčioms įmonėms išsaugoti. Vienas svarbiausių restruktūrizavimo proceso ypatumų yra tai, kad įmonės veiklai šio proceso metu toliau vadovauja įmonės valdymo organai, tačiau tam tikrais atvejais procesui administruoti gali būti skiriamas ir nemokumo administratorius. Šiame straipsnyje nagrinėjama, koks yra savo turtu disponuojančio skolininko principo turinys, analizuojama, kodėl jis yra taikomas restruktūrizavimo procese ir ar jo taikymas leidžia pasiekti restruktūrizavimo proceso tikslus. Apžvelgiama, koks yra šio principo turinys Europos Sąjungos ir Lietuvos nemokumo teisėje ir kokios yra nemokumo administratoriaus funkcijos jį paskyrus restruktūrizavimo procese. Taip pat analizuojama, kokias funkcijas restruktūrizavimo procese turėtų atlikti nemokumo administratorius ir kaip jo atliekamos funkcijos yra suderinamos su įmonės valdymo organų kompetencija.

Reikšminiai žodžiai: restruktūrizavimas, savo turtu disponuojančio skolininko principas, nemokumo administratorius.

Įvadas

Restruktūrizavimo proceso tikslas yra įmonės gyvybingumo išsaugojimas kreditoriams ir įmonei sudarius susitarimą (restruktūrizavimo planą), kuris leistų įmonei tęsti ūkinę komercinę veiklą kreditoriams suteikiant įmonei tam tikrą finansinę pagalbą. Įmonės išsaugojimas restruktūrizavimo procese pasižymi dviem esminiais tikslais: tolesnės nesėkmės išvengimas ar jos kilimo rizikų sumažinimas ir išsaugojimo priemonių taikymas įmonėms,

kurios yra vertos išsaugojimo (angl. *have a value worth saving*)¹. Skirtingai nei bankroto procesas, restruktūrizavimas yra siejamas su įmonės veiklos tąsa restruktūrizavimo proceso laikotarpiu ir jos turto panaudojimu šiai veiklai vykdyti. Todėl nuo to, kaip bus valdoma restruktūrizuojama įmonė, kokią ūkinę komercinę veiklą ji vykdys, iš esmės priklauso ir restruktūrizavimo proceso sėkmė (restruktūrizavimo plano įvykdymas). Jei įmonės ūkinė komercinė veikla restruktūrizavimo proceso metu nėra pelninga, perspektyvi, restruktūrizavimo priemonių taikymas kelia abejonių, tai gali lemti kreditorių nepasitikėjimą įmonės restruktūrizavimo eiga ir jo perspektyvomis.

Vienas svarbiausių restruktūrizavimo proceso ypatumų yra tai, kad įmonės valdymo organai iškėlus jos restruktūrizavimo bylą išlaiko jiems priskirtą kompetenciją ir toliau turi teisę vadovauti įmonei. Tai reiškia, kad, skirtingai nei bankroto procese (vykdomame teisimine ar neteisimine tvarka), kai jam administruoti skiriamas nemokumo administratorius, restruktūrizavimo procese toks administratorius įprastai nėra skiriamas ir nepakeičia įmonės valdymo organų (neperima jų funkcijų). Remiantis Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymo (toliau taip pat – JANĮ) 56 straipsnio 1 ir 2 dalimis, „[j]uridinio asmens valdymo organai nuo teismo nutarties iškelti bankroto bylą įsiteisėjimo dienos netenka savo įgaliojimų“ ir šiuos įgaliojimus (teises ir pareigas) bankroto proceso metu įgyvendina nemokumo administratorius. Taigi, iškėlus įmonės bankroto bylą, įmonės valdymas iš esmės pasikeičia, nes visus su jos valdymu susijusius veiksmus atlieka tik nemokumo administratorius, o įmonės valdymo organai netenka visų savo įgaliojimų. Vis dėlto kita situacija susiklosto iškėlus įmonės restruktūrizavimo bylą: jos valdymo organai išsaugo savo įgaliojimus ir toliau ne tik valdo įmonę, bet ir atlieka veiksmus, reikalingus restruktūrizavimo tikslams pasiekti (JANĮ 102 straipsnis). Tokia situacija, kai įmonės valdymo organai iškėlus nemokumo (restruktūrizavimo) bylą toliau valdo įmonę, vadinama savo turtu disponuojančio skolininko principu² (angl. *debtor in possession*), nes būtent įmonės vadovas toliau valdo įmonę ir priima visus su jos valdymu susijusius sprendimus. Šios taisyklės priskyrimas nemokumo teisės principams kelia klausimą, ar ji tikrai yra principas, ar taisyklė, nustatanti restruktūrizavimo proceso eigą.

Nors įprastai įmonių restruktūrizavimo procese jam administruoti nemokumo administratorius nėra skiriamas, tiek Europos Sąjungos (toliau – ES) nemokumo teisėje, tiek JANĮ nustatyta, kad įmonės restruktūrizavimo procese taip pat gali būti skiriamas nemokumo administratorius. Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvoje³ (toliau – Direktyva 2019/1023) restruktūrizavimo procesas siejamas su minimaliu teismo ir (ar) nemokumo

1 John M. Wood, *The Interpretation and Value of Corporate Rescue* (Edward Elgar Publishing, 2022), 3.

2 Teisės aktuose vartojama formuluotė „savo turtu disponuojančio skolininko“ nėra visiškai tiksli. Šis principas siejamas ne tik su turto valdymu, bet ir visų pirma su ūkinės komercinės veiklos vykdymu ir sprendimų, susijusių su įmonės valdymu, priėmimu. Manytina, kad tikslesnis šio principo vertimas į lietuvių kalbą galėtų būti „skolininkas, pats vykdamas veiklą“, nes būtent savarankiškas sprendimų, susijusių su įmonės veikla, priėmimas tiksliau atskleidžia šio principo turinį.

3 2019 m. birželio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2019/1023 dėl prevencinio restruktūrizavimo sistemų, skolų panaikinimo ir draudimo verstinės veikla ir priemonių restruktūrizavimo, nemokumo ir skolų panaikinimo procedūrų veiksmingumui didinti, kuria iš dalies keičiama Direktyva (ES) 2017/1132 (Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyva), OL L 172, 2019 6 26, p. 18.

administratoriaus dalyvavimu šiame procese, bet taip pat pripažįstama, kad nemokumo administratorius gali, o tam tikrais atvejais ir privalo būti skiriamas restruktūrizavimo procese. Tokiu atveju susiklosto situacija, kai šalia įmonės vadovo šio proceso metu veikia ir įmonės savininkų nepaskirtas asmuo (nemokumo administratorius).

Vis dėlto savo turtu disponuojančio skolininko principo pripažinimas įmonių restruktūrizavimo procese kelia klausimų: kodėl nemokumo (restruktūrizavimo) procese įmonės valdymo organai toliau išsaugo savo kompetenciją; kokiais atvejais restruktūrizavimo procesui administruoti gali būti skiriamas nemokumo administratorius; kaip tokiu atveju padalijama kompetencija tarp įmonės vadovo ir paskirto nemokumo administratoriaus; ar nemokumo administratorius tampa tiesiog įmonės vadovo patarėju, ar veikia atskirai, savarankiškai; ar savo turto disponuojančio skolininko taisyklė apskritai laikytina nemokumo principu, ar tiesiog teisės norma, nustatančia, kaip turi būti vykdomas restruktūrizavimo procesas?

Direktyvoje 2019/1023 pateikta nemokumo administratoriaus (restruktūrizavimo srities specialisto) apibrėžtis (nustatyti ją apibrėžiantys veiksmai), tačiau nenurodyta, kokius konkrečiai veiksmus (funkcijas) jis turėtų atlikti restruktūrizavimo procese. JANĮ 103 straipsnyje pateiktas labiau pavyzdinio pobūdžio sąrašas, kokius veiksmus turėtų atlikti nemokumo administratorius šiame procese, todėl praktikoje kyla klausimų, kokia iš tiesų yra nemokumo administratoriaus kompetencija šiame procese, kaip turėtų būti suderinama įmonės valdymo organų ir nemokumo administratoriaus kompetencija, ar nemokumo administratorius iš esmės perima įmonės valdymą, ar tik atlieka tam tikrus griežtai apibrėžtus veiksmus. Ar nemokumo administratoriaus dalyvavimas įmonės restruktūrizavimo procese yra (ne)suderinamas su esminiu šiame procese savo turtu disponuojančio skolininko principu?

Siekiant atsakyti į keliamus klausimus, straipsnio tikslas yra nustatyti nemokumo administratoriaus vaidmens ir jo veiklos restruktūrizavimo procese (ne)suderinamumo su savo turtu disponuojančio skolininko principu problemą ir pateikti siūlymus, kaip nemokumo administratoriaus dalyvavimas turėtų užtikrinti restruktūrizavimo veiksmingumą. Siekiant tikslo, tyrimui keliami uždaviniai: pirma, atskleisti savo turtu disponuojančio skolininko principo esmę ir tikslą; antra, išnagrinėti šio principo turinį Europos Sąjungos ir Lietuvos nemokumo teisėje; trečia, išanalizuoti, kokius veiksmus turėtų atlikti nemokumo administratorius šiame procese ir kaip jie turėtų būti suderinami su savo turtu disponuojančio skolininko principu.

Savo turtu disponuojančio skolininko principas pripažįstamas įvairiose ES valstybėse. Pavyzdžiui, Vokietijos nemokumo įstatymo 270 straipsnyje nurodyta, jog teismas turi teisę nustatyti, kad jei skolininkas (jo vadovas) vykdo veiką ir realizuoja turtą, turi būti taikomas savo turtu disponuojančio skolininko principas⁴. Prancūzijoje taikomose restruktūri-

4 Vok. „Der Schuldner ist berechtigt, unter der Aufsicht eines Sachwalters die Insolvenzmasse zu verwalten und über sie zu verfügen, wenn das Insolvenzgericht in dem Beschluss über die Eröffnung des Insolvenzverfahrens die Eigenverwaltung anordnet. Für das Verfahren gelten die allgemeinen Vorschriften, soweit in diesem Teil nichts anderes bestimmt ist“.

zavimo procedūrose taip pat pripažįstamas šio principo taikymas⁵. Direktyva 2019/1023 yra minimalaus harmonizavimo teisės aktas, todėl ji suteikia nemažai laisvės valstybėms narėms pačioms nuspręsti, koks konkretus įmonių restruktūrizavimo proceso modelis turėtų būti taikomas. Visgi tyrime daugiausia dėmesio skiriama būtent Europos Sąjungoje ir Lietuvoje galiojančiam įmonių restruktūrizavimo procesui ir savo turtu disponuojančio skolininko principo turinio atskleidimui. Savo turtu disponuojančio skolininko principo bendrieji aspektai teisės doktrinoje nagrinėti gana išsamiai⁶. Lietuvos nemokumo teisės doktrinoje nagrinėti pavieniai savo turtu disponuojančio skolininko principo aspektai⁷, tačiau išsamesnių mokslinių tyrimų šia tema kol kas nėra atlikta.

Tyrimė naudojami įprasti tokio pobūdžio socialinių mokslų tyrimams metodai: teleologinis, sisteminis, loginis. Teleologinis tyrimo metodas naudojamas siekiant atskleisti savo turtu disponuojančio skolininko principo turinį, esmę, susiformavimo priežastis. Sisteminis metodas taikomas siekiant įvertinti ES ir Lietuvos nemokumo teisėje nustatyto savo turtu disponuojančio skolininko principo turinį ir reikšmę. Loginis tyrimo metodas naudojamas formuluojant tyrimo išvadas ir teikiant siūlymus dėl nagrinėjamo nemokumo teisės principo taikymo. Šių tyrimo metodų naudojimas leidžia atkleisti ne tik savo turtu disponuojančio skolininko principo turinį sistemiskai aiškinant įvairias įmonių restruktūrizavimo proceso nuostatas, bet ir jo kilmę bei tikslus.

1. Savo turtu disponuojančio skolininko principo esmė ir tikslai

Restruktūrizavimas yra nukreiptas į įmonės gelbėjimą. Jo tikslas nėra sukaupti įmonės turto ir maksimaliai tenkinti kreditorių reikalavimus, kaip bankroto procese. Restruktūrizavimu visų pirma siekiama išsaugoti įmonės veiklos gyvybingumą, sudarant kreditoriams galimybę suteikti skolininkui finansinę pagalbą (JANĮ 104 straipsnio 2 dalies 10 punktas). Restruktūrizavimo procesas pasižymi tuo, kad jo metu įmonės valdymo organai išlaiko kompetenciją valdyti įmonę. Skirtingai nei bankroto procese, kai įmonės vadovo teisės ir pareigos perima valstybės (teismo) paskirtas nemokumo administratorius, restruktūrizavimo procese su įmonės valdymu ir jos ūkinės komercinės veiklos vykdymu susijusius sprendimus toliau priima įmonės vadovas. Todėl įmonės valdymo kompetencijos išsaugojimas restruktūrizavimo procese turėtų skatinti įmonės valdymo organus kuo anksčiau naudotis restruktūrizavimo procesu, nes taip jiems suteikiama galimybė išsaugoti savo įgaliojimus

5 Haniisi Junior Nsubuga, „The debtor-in-possession model in the EU insolvency and restructuring framework a domino effect?“, *Journal of Business Law* 3 (2022): 238–251.

6 Gert-Jan Boon, Stephan Madaus ir Bob Wessels, „Rescue of Business in Europe: the debtor-in-possession and small enterprises in distress“, *Eurofenix, The Journal of Insol Europe* 8 (2021); Aurelio Gurra-Martinez, „Debtor-in-Possession Financing in Reorganisation Procedures: Regulatory Models and Proposals for Reform“, *European Business Organisation Law Review* 24 (2023): 555–582; Haniisi Junior Nsubuga, „The debtor-in-possession model in the EU insolvency and restructuring framework-a domino effect?“, *Journal of Business Law* 3 (2022): 238–251.

7 Audronė Balsiukienė, „Prevenicinio restruktūrizavimo vieta nemokumo teisės sistemoje“, *Jurisprudencija* 30, 1 (2023).

valdyti įmonę ir įmonės valdymo klausimai nėra perduodami kitam asmeniui (nemokumo administratoriui)⁸. Būtent tai laikoma viena pagrindinių paskatų įmonės valdymo organams ir savininkams naudotis restruktūrizavimo procesu⁹.

Vertinant savo turtu disponuojančio skolininko taisyklę, kyla klausimas, ar tai yra nemokumo teisės principas, ar tiesiog šiame procese taikoma viena iš restruktūrizavimo priemonių. Teisės principas skirtas teisės kaip leidimų ir paliepiamų vienovės socialinės tvarkos pamatinėms idėjoms, vertybiniais tikslams įgyvendinti¹⁰. Teisės principas įprastai skiriasi nuo teisės normos savo taikymo mastu, abstraktumu, sistemiškumu. Ar savo turtu disponuojančio skolininko taisyklė laikytina nemokumo teisės principu? Nors įstatymų leidėjas šios taisyklės nelaiko nemokumo proceso principu (ji nenurodyta JANĮ 3 straipsnyje, kuriame išvardyti nemokumo teisės principai), svarstyтина, kad dėl reikšmės nemokumo (restruktūrizavimo) procesui ji priskirtina prie nemokumo teisės principų. Taip leistų teigti keli argumentai. Pirma, ši taisyklė taikoma kiekviename restruktūrizavimo procese nuo pat jo pradžios iki pabaigos ir iš esmės leidžia atskirti restruktūrizavimo ir bankroto procesus. Antra, jos taikymas restruktūrizavimo procese negali būti ribojamas, priešingu atveju tai reikštų, kad įmonės valdymą turi perimti valstybė, paskirdama šio proceso administratorių. Trečia, ji atskleidžia pamatines restruktūrizavimo proceso idėjas, siejamas su įmonės valdymo organų kompetencijos išsaugojimu ir valstybės kišimosi į įmonės valdymą ribojimu, pripažįstant, kad net ir nemoki, bet gyvybinga įmonė gali pati tinkamai spręsti nemokumo problemas savarankiškai tęsdama veiklą ir derėdamasi su kreditoriais. Taigi manytina, kad savo turtu disponuojančio skolininko taisyklė dėl savo reikšmės ir pamatinių restruktūrizavimo idėjų įgyvendinimo turėtų būti laikoma nemokumo teisės principu.

Savo turtu disponuojančio skolininko principo taikymas nėra siejamas su konkrečiu asmeniu, t. y. įmonės vadovu, vadovavusiu įmonei jos restruktūrizavimo bylos iškėlimo metu. Nei Direktyvoje 2019/1023, nei JANĮ nėra užuominų, kad vykstant restruktūrizavimo procesui įmonės valdymo organai negali būti keičiami ir (arba) ribojama įmonės savininkų teisė atšaukti valdymo organus ir paskirti kitus¹¹. Todėl šis principas siejamas ne su konkrečiu asmeniu, o būtent su įmonės savininkų kompetencijos dėl įmonės valdymo organų paskyrimo ar atšaukimo bet kuriuo restruktūrizavimo proceso metu išsaugojimu. Tai reiškia, kad restruktūrizavimo procese tiesiog pripažįstama įmonės savininkų teisė paskirti ir atšaukti įmonės vadovą, užuot jam administruoti ir sprendimams, susijusiems su įmonės valdymu, priimti skyrus valstybės įgaliotą asmenį (nemokumo administratorių).

Savo turtu disponuojančio skolininko principo taikymas restruktūrizavimo procese pasižymi tam tikrais privalumais, tačiau jo neapibrėžtumas kelia klausimų, kaip jis turėtų būti taikomas, ar jo taikymas iš tiesų yra tinkamiausia restruktūrizavimo proceso tikslų pasiekimo priemonė, kaip jo taikymas keičia bendrųjų įmonės valdymo organų pareigų, susijusių su įmonės valdymu, vykdymą.

8 Christoph Paulus Dammann, *European Preventive Directive* (C. H. Beck, 2021), 98; Reinhard Bork, *Corporate Insolvency Law* (Intersentia, 2020), 178.

9 Horst Eidenmüller, *Comparative Corporate Insolvency Law* (University of Oxford and ECGI, 2023).

10 Alfonsas Vaišvila, *Teisės teorija* (Justitia, 2009), 140.

11 Dammann, *supra note*, 8: 99.

Įmonės vadovo žinios, gebėjimai, susiję su įmonės valdymu, jos ūkine komercine veikla, leidžia restruktūrizavimo proceso metu tęsti šią veiklą be jos sutrikdymo. Atitinkamai tokios žinios ir įgūdžiai gali būti reikšmingi ir siekiant restruktūrizavimo proceso tikslų, t. y. įmonės gyvybingumo išsaugojimo¹². Būtent įmonės valdymo organai geriausiai žino (turi žinoti) įmonės veiklos ypatumus, jos perspektyvas. Todėl šio principo taikymas sudaro sąlygas sklandesniam įmonės veiklos perėjimui į restruktūrizavimo procesą¹³. Įmonės ūkinės komercinės veiklos tąsa restruktūrizavimo procese yra vienas pagrindinių kriterijų, kuriais remiantis vertinama, ar įmonė turi galimybių restruktūrizuotis. Tai rodo ir reikalavimas, pagal kurį restruktūrizavimo plane nurodoma „restruktūrizavimo plane numatytų priemonių ekonominio ir teisinio pagrįstumo vertinimas, apimantis pagrindimą, kad šios priemonės leis juridiniam asmeniui įveikti finansinius sunkumus, išsaugoti gyvybingumą ir išvengti bankroto“ (JANĮ 104 straipsnio 2 dalies 13 punktas).

Savo turtu disponuojančio skolininko principas yra siejamas su pačios restruktūrizuojamos įmonės interesais. Sudarant įmonei (jos savininkams) galimybę pačiai toliau spręsti, kas vadovaus įmonės veiklai, ne tik skatinama naudotis restruktūrizavimo procesu, bet ir leidžiama išsaugoti stabilų įmonės valdymą. Vis dėlto tokia situacija kelia klausimų, ar šio principo taikymas atitinka įmonės kreditorių, be kurių finansinės pagalbos, numatytos restruktūrizavimo plane, restruktūrizavimo procesas būtų iš esmės neįmanomas, interesus. Ar kreditorių pasitikėjimo galimomis įmonės restruktūrizavimo proceso perspektyvomis nesumažina tai, kad įmonės valdymą tęsia valdymo organai, kurių pačių sprendimai gali būti ir nulėmę įmonės nemokumą (finansinius sunkumus)? Ar restruktūrizavimo procese suteikiamos priemonės įmonės restruktūrizavimo tikslams įgyvendinti nereiškia, kad įmonės valdymas turėtų būti vykdomas ir įmonės valdymo organų sprendimai priimami atsižvelgiant ir į restruktūrizavimo proceso tikslus bei įmonės kreditorių interesus?

Pažymėtina, kad aplinkybė, jog restruktūrizavimo proceso metu įmonę toliau valdo įmonės vadovas, gali mažinti tame procese dalyvaujančių suinteresuotųjų asmenų, visų pirma kreditorių, pasitikėjimą proceso perspektyvomis¹⁴. Būtent nuo kreditorių pagalbos neretai priklauso ir restruktūrizavimo proceso veiksmingumas, ir galimybė išsaugoti įmonės gyvybingumą tame procese. Toliau kreditorių pasitikėjimas ir teigiamas įmonės restruktūrizavimo perspektyvų (restruktūrizavimo plano patvirtinimo) vertinimas gali priklausyti ir nuo to, koks asmuo toliau valdo įmonę. Per derybas su kreditoriais dėl restruktūrizavimo plano būtent konkretaus asmens vadovavimas įmonei gali būti reikšmingas sprendžiant, ar egzistuoja realios įmonės veiklos perspektyvos, ar jos gyvybingumas gali būti išsaugotas.

Siekiant skolininko ir jo kreditorių intereso balanso gali būti reikšmingas tam tikrų atsvarų nustatymas nemokumo teisėje. Savo turtu disponuojančio skolininko principo įgyvendinimas siejamas ir su tam tikromis priemonėmis, kurios yra reikalingos skolininko ir kreditorių interesų apsaugai. Tokio tikslo siekiama ir JANĮ, pripažįstant, kad šio įstatymo tikslas yra sudaryti sąlygas veiksmingam juridinių asmenų nemokumo procesui,

12 Bob Wessels ir kt., *Rescue of Business in Insolvency Law* (ELI, 2017), 154.

13 Gerard McCormack, *The European Restructuring Directive* (Edward Elgar Publishing, 2021), 89.

14 Wessels, *supra* note, 12: 154; Dammann, *supra* note, 8: 98.

užtikrinant kreditorių ir juridinių asmenų interesų pusiausvyrą (JANĮ 1 straipsnio 1 dalis). Teisės doktrinoje išskiriama, kokios priemonės gali būti nustatytos nemokumo teisėje, siekiant užtikrinti skolininko ir kreditorių interesų nemokumo procese balansą. Pirmia, kreditoriams turėtų būti suteikiama teisė siūlyti skirti nemokumo administratorių, kai tai būtina, ir kreiptis į teismą dėl vadovo padarytos žalos atlyginimo. Antra, įmonės valdymo organai turėtų valdyti įmonę atsižvelgdami į geriausius kreditorių interesus (angl. *the best interest of the creditors*). Tokiu atveju taip pat gali kilti konkurencija tarp įmonės ir jos savininkų (dalyvių) interesų, tačiau įmonės kreditorių interesai negali būti viršesni už įmonės kreditorių interesus. Jei įmonės kreditorių interesai nesuderinami su savininkų (dalyvių) interesais, prioritetas turėtų būti teikiamas savininkų interesams, bet skiriama dėmesio ir kreditorių interesams. Trečia, įmonės valdymo organams keliamas fiduciarinių pareigų (ypač lojalumo pareigos) standartas turėtų būti aukštesnis. Įprastai įmonės valdymo organų veikla, priimami su įmonės valdymu susiję sprendimai turėtų būti grindžiami verslo sprendimų taisyklės (angl. *business judgment rule*), kuri suteikia tam tikrą diskrecijos teisę, taikymu, įmonės vadovas per restruktūrizavimo procesą turėtų susilaikyti nuo kreditorių interesus galinčių pažeisti sandorių sudarymo, rizikingų verslo sprendimų¹⁵. Manytina, kad tokio rūpestingumo įmonės vadovo elgesio standartą atskleidžia ir Direktyvos 2019/1023 19 straipsnyje nustatytos įmonės vadovo pareigos gresiant įmonės nemokumui¹⁶. Jos iš esmės lieka reikšmingos ir iškelus restruktūrizavimo bylą.

Restruktūrizavimo procesas grindžiamas skolininko ir kreditorių derybomis dėl restruktūrizavimo plano. Kreditoriai, ypač restruktūrizavimo procese nesant paskirto nemokumo administratoriaus, turi patikėti įmonės vadovo teikiama informacija, jiems reikalinga, kad galėtų priimti atitinkamus sprendimus, visų pirma balsuoti dėl restruktūrizavimo plano. Restruktūrizavimo procese įmonės vadovas turi pareigą pateikti įmonės kreditoriams teisingą, pagrįstą informaciją, o apgaulingos, netikslios informacijos teikimas gali lemti jo atsakomybę¹⁷. Taip pat nemokumo procese įmonės vadovas neturi atlikti veiksmų, kurie pažeistų kreditorių interesus. Todėl per šį procesą įmonės vadovas turi vengti savo ir kreditorių interesų konfliktų, kurių visų pirma gali atsirasti dėl sprendimų, susijusių su įmonės turto panaudojimu. Pavyzdžiui, įmonės vadovo sprendimas atlikti mokėjimus sau iš įmonės sąskaitos, kai ji yra nemoki, gali būti laikomas neteisėtu¹⁸.

Apibendrinant galima teigti, kad savo turtu disponuojančio skolininko principas yra vienas esminių restruktūrizavimo proceso elementų. Jo tikslas – sudaryti įmonės valdymo organams sąlygas tęsti veiklą ir priimti su įmonės valdymu susijusius sprendimus. Vienos

15 Aurelio Gurrea-Martinez, „Insolvency law in emerging markets“, *Ibero-American Institute for Law and Finance, Working Paper* 3/2020 (2021): 1–34.

16 Valstybės narės užtikrina, kad iškilus nemokumo tikimybei direktoriai deramą dėmesį skirtų bent jau šiems aspektams: a) kreditorių, dalininkų ir kitų suinteresuotųjų subjektų interesams; b) poreikiui imtis veiksmų, kad būtų išvengta nemokumo, ir c) poreikiui vengti tyčia arba dėl didelio neatsargumo sukelti pavojų įmonės gyvybingumui.

17 Paul J. Omar ir Jeniffer L. L. Gant, *Research Handbook on Corporate Restructuring* (Edward Elgar Publishing, 2021), 155.

18 *Ibid.*, 161.

svarbiausių priežasčių, pateisinančių šio principo taikymą, yra įmonės valdymo organų paskatinimas operatyviai naudotis restruktūrizavimo procesu ankstyvojoje finansinių sunkumų (nemokumo) stadijoje nesibaiminant prarasti savo kompetenciją ir vykdyti įmonės ūkinę komercinę veiklą, sudarančią galimybes išsaugoti jos gyvybingumą. Taip pat šio principo taikymas reikalauja, kad restruktūrizavimo procese įmonės valdymo organai, priimdami su įmonės valdymu susijusius sprendimus, atsižvelgtų ir į jos kreditorių interesus, kiek tai susiję su restruktūrizavimo proceso tikslais ir restruktūrizavimo plano įgyvendinimu.

2. Savo turtu disponuojančio skolininko principo taikymas Lietuvos ir Europos Sąjungos nemokumo teisėje

Lietuvos nemokumo teisėje savo turtu disponuojančio skolininko principas pripažįstamas jau kelis dešimtmečius. Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatyme (ĮRĮ)¹⁹, galiojusiame iki JANĮ priėmimo, jau buvo nustatytas savo turtu disponuojančio skolininko principas (9 straipsnio 1 dalis)²⁰ ir reglamentuota, kad restruktūrizavimo procese įmonės valdymo organų veiksmų priežiūrai skiriamas restruktūrizavimo administratorius (9 straipsnio 2 dalis)²¹. Iš esmės anksčiau galiojusi savo turtu disponuojančio skolininko samprata buvo beveik pažodžiui perkelta į JANĮ. Teismų praktikoje aiškinant anksčiau galiojusias įmonės restruktūrizavimo procesą reglamentuojančias teisės normas buvo nustatyta, kad „<...> restruktūrizavimo administratorius įmonės vadovo nepakeičia. Tačiau pagal ĮRĮ 22 straipsnio 1 dalies nuostatas restruktūrizavimo administratorius, įsiteisėjęs teismo nutarčiai iškelti įmonės restruktūrizavimo bylą, privalo atlikti įvairius veiksmus, susijusius su efektyviu restruktūrizuojamos įmonės mokumo atkūrimu, t. y. prižiūrėti restruktūrizuojamos įmonės valdymo organų veiklą, susijusią su restruktūrizavimo plano vykdymu, nurodyti įmonės valdymo organų nariams jų veiklos trūkumus ir nustatyti terminą tiems trūkumams pašalinti ir kt.“²² Tai reiškia, kad net ir paskyrus nemokumo (restruktūrizavimo) administratorių iki JANĮ priėmimo galiojusi teisiniu reguliavimu buvo pripažįstama įmonės vadovo kompetencija toliau priimti su jos valdymu susijusius sprendimus, įskaitant ir sprendimus dėl įmonės turto valdymo. Vis dėlto, aiškinant anksčiau galiojusias Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymo nuostatas, plačiau savo turtu disponuojančio skolininko principo turinys nebuvo atskleistas.

Savo turtu disponuojančio skolininko principo sampratos ir taikymo Lietuvos

19 Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymas, 2001 m. kovo 20 d., Nr. IX-218.

20 Įmonės valdymo organai pagal savo kompetenciją, nustatytą įmonės steigimo ir kituose įmonės veiklą reglamentuojančiuose dokumentuose, vadovaudamiesi restruktūrizavimo planu, laikydami šį įstatymą ir teismo nutartyje nustatytų apribojimų, valdo, naudoja visą įmonei nuosavybės ar patikėjimo teise priklausančią turtą ir juo disponuoja bei vadovauja įmonės veiklai.

21 Įmonės valdymo organų veiklą restruktūrizavimo metu prižiūri teismo paskirtas restruktūrizavimo administratorius.

22 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-273-611/2018.

nemokumo teisėje plėtrai turi įtakos ES nemokumo teisės raida. Europos Sąjungos nemokumo teisėje savo turtu disponuojančio skolininko principas pripažįstamas kaip vienas iš pagrindinių restruktūrizavimo procese. Tarpvalstybinį nemokumo (įskaitant ir restruktūrizavimo) procesą reglamentuojančiame Nemokumo bylų reglamente²³ nustatyta, kad savo turtu disponuojantis skolininkas yra „skolininkas, kuriam iškelta nemokumo byla, kuri yra nebūtinai susijusi su nemokumo specialisto paskyrimu arba visišku teisių ir pareigų administruoti skolininko turtą perdavimu nemokumo specialistui, kai dėl to skolininkas ir toliau visiškai arba bent iš dalies kontroliuoja savo turtą ir reikalus“ (2 straipsnio 3 punktas). Šios sąvokos apibrėžtis sietina su paties Nemokumo bylų reglamento taikymo srities išplėtimu, palyginti su ankstesniu ES teisės aktu, kuriame buvo reglamentuojamos tarpvalstybinės nemokumo bylos. Nemokumo bylų reglamentas taikomas ne tik bankroto, bet ir restruktūrizavimo procesams (reglamento 1 straipsnio 1 dalis). Vis dėlto savo turtu disponuojantis skolininkas neturėtų būti tapatinamas su tarpvalstybinėse nemokumo bylose dalyvaujančiu nemokumo administratoriumi, kuriam reglamente yra nustatytos skirtingos teisės ir pareigos²⁴. Nemokumo bylų reglamente apibrėžta savo turtu disponuojančio skolininko sąvoka rodo, kad restruktūrizavimo procese nemokumo administratorius gali, tačiau neprivalo būti skiriamas.

Savo turtu disponuojančio skolininko principas restruktūrizavimo procese yra pripažintas Direktyvoje 2019/1023 – pirmajame ES nemokumo teisės akte, kuriame nustatytos kai kurios bendrosios restruktūrizavimo proceso taisyklės. Direktyvoje nustatytų prevencinio restruktūrizavimo priemonių tikslas – sudaryti sąlygas veiksmingam restruktūrizavimo procesui (direktyvos 1 konstatuojamoji dalis). Siekiamas restruktūrizavimo proceso veiksmingumas visų pirma siejamas su tinkamu restruktūrizavimo procese naudojamų įmonės gyvybingumo išsaugojimo priemonių naudojimu tik iškėlus įmonės restruktūrizavimo bylą ir jai pradėjus derybas su kreditoriais bei įgyvendinant restruktūrizavimo planą. Didžioji dalis Direktyvoje 2019/1023 nurodytų restruktūrizavimo priemonių yra skirtos būtent pradinėi restruktūrizavimo proceso stadijai – deryboms su kreditoriais dėl restruktūrizavimo plano tvirtinimo. Šioje stadijoje (jau iškėlus restruktūrizavimo bylą) įmonė turi parengti restruktūrizavimo planą. Jos savininkai ir kreditoriai balsuoja dėl šio plano, o galutinį sprendimą dėl jo tvirtinimo priima teismas. Šioje stadijoje itin svarbu išsaugoti įmonės gyvybingumą, todėl didžiausias dėmesys skiriamas jos veiklos tęsai, turto apsaugai ir naujų lėšų (finansavimo) gavimui.

Direktyvoje 2019/1023 nustatytos įmonės restruktūrizavimo priemonės (esminių sutarčių apsauga, individualių vykdymo veiksmų prieš skolininką laikinas sustabdymas, tarpinis finansavimas, restruktūrizavimo planui keliama reikalavimai ir jo tvirtinimo tvarka) yra nukreiptos būtent į pradinę restruktūrizavimo proceso stadiją, kai vyksta skolininko ir kreditorių derybos dėl restruktūrizavimo plano. Šių priemonių pagrindiniai tikslai siejami

23 2015 m. gegužės 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2015/848 dėl nemokumo bylų (nauja redakcija), OL L 141, 2015 6 5, p. 19.

24 Reinhard Bork ir Kristin van Zwielen, *Commentary on the European Insolvency Regulation* (2nd ed) (Oxford University Press, 2022), 104.

būtent su įmonės gyvybingumo (jos vykdomos veiklos), galimybės ją tęsti išsaugojimu, taip skatinant kreditorius teigiamai vertinti įmonės veiklos perspektyvas. Be šių laikino pobūdžio restruktūrizavimo priemonių, Direktyvoje 2019/1023 nustatytas ir savo turtu disponuojančio skolininko principas (5 straipsnis), kuris, skirtingai nei kitos priemonės, nėra apribotas laiku ir jo taikymas siejamas ne su konkrečia restruktūrizavimo proceso stadija, bet apskritai su visu procesu nuo jo pradžios iki pabaigos. Būtent savo turtu disponuojančio skolininko principas laikytinas restruktūrizavimo proceso priemone, kuria siekiama sudaryti sąlygas įmonės valdymo organams viso proceso metu toliau vadovauti įmonei ir ne tik priimti visus su įmonės valdymu susijusius sprendimus, bet ir patiems taikyti restruktūrizavimo priemones, vykdyti restruktūrizavimo planą ir jame numatytas įmonės gyvybingumo išsaugojimo priemones.

Direktyvoje 2019/1023 ir jos parengiamuosiuose dokumentuose savo turtu disponuojančio skolininko principas išskirtas kaip viena svarbiausių restruktūrizavimo priemonių. Direktyvos parengiamuosiuose dokumentuose pabrėžiamas siekis skatinti valstybės nares sukurti sistemą, leidžiančią veiksmingai restruktūrizuoti finansinių sunkumų patiriančias perspektyvias įmones²⁵. Taip pat nurodyta, jog vienas iš esminių restruktūrizavimo proceso elementų turėtų būti galimybė skolininkui išsaugoti kasdienių įmonės veiklos operacijų kontrolę²⁶, o teismo ar nemokumo administratoriaus dalyvavimas turėtų būti minimalus²⁷. Vis dėlto Direktyvos 2019/1023 parengiamuosiuose dokumentuose nenurodyta, kaip suprantama įmonės „operacijų kontrolė“, kokie turėtų būti jos valdymo ypatumai iškelus restruktūrizavimo bylą.

Direktyvoje savo turtu disponuojančio skolininko principas siejamas su sieku sumažinti proceso išlaidas, skatinti skolininkus operatyviai reaguoti į mokumo problemas ir teikti prašymą dėl restruktūrizavimo bylos iškėlimo ankstyvame finansinių sunkumų etape. Nemokumo administratoriaus skyrimas neturėtų būti būtinas kiekvienu atveju ir priklausyti nuo teisminės institucijos sprendimo (direktyvos 30 konstatuojamoji dalis). Pažymėtina, kad Direktyva 2019/1023 suteikia teisę valstybėms narės nuspręsti kelis variantus dėl nemokumo administratoriaus dalyvavimo restruktūrizavimo procese: pirma, jis gali būti skiriamas automatiškai visada, antra, jis gali būti skiriamas, tik „esant poreikiui“, trečia, jis turi būti skiriamas esant konkrečiai nustatytiems atvejams²⁸.

Direktyvoje 2019/1023 neišdėstytas savo turtu disponuojančio skolininko principo turinys, tačiau pripažįstama, kad jis privalo būti nustatytas nacionaliniame restruktūrizavimo procese. Direktyvoje įtvirtinta šio principo samprata primena JAV bankroto kodekso 11 skyriuje įtvirtinto savo turtu disponuojančio skolininko principo turinį²⁹. Direktyvos 2019/1023 5 straipsnio 1 dalyje nurodyta, jog „[v]alstybės narės užtikrina, kad skolininkai, kurie taiko prevencinio restruktūrizavimo procedūras, ir toliau galėtų visiškai arba bent

25 2014 m. kovo 12 d. Komisijos rekomendacija dėl naujo požiūrio į verslo žlugimą ir nemokumą, C(2014) 1500 final.

26 *Ibid.*, 6 punktas.

27 *Ibid.*, 8 punktas.

28 McCormack, *supra note*, 13: 89.

29 *Ibid.*, 96.

iš dalies kontroliuoti savo turtą ir kasdienės savo įmonės veiklos operacijas“. Tai reiškia, kad restruktūrizavimo proceso modelis, nustatytas direktyvoje, visuomet grindžiamas savo turtu disponuojančio skolininko principu³⁰. Šio principo pripažinimas direktyvoje grindžiamas siekiu išvengti pernelyg didelių kaštų ir skatinti įmones kuo anksčiau pasinaudoti restruktūrizavimo procesu kuo ankstesnėje finansinių sunkumų stadijoje³¹.

Kaip tam tikras savo turtu disponuojančio skolininko principo taikymo ir kreditorių interesų apsaugos balansas direktyvoje nustatytas ne šio principo taikymo ribojimas, o nemokumo administratoriaus paskyrimas. Direktyvos 2019/1023 5 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad, „[k]ai būtina, teisminė arba administracinė institucija sprendimą dėl restruktūrizavimo srities specialisto paskyrimo priima kiekvienu atskiru atveju, išskyrus tam tikras aplinkybes, kai valstybės narės gali reikalauti kiekvienu atveju paskirti tokį specialistą privalomai“.

ES nemokumo teisėje taip pat nustatyta, kad tam tikrais atvejais nemokumo administratorius privalo būti skiriamas restruktūrizavimo procese. Remiantis Direktyvos 2019/1023 5 straipsnio 3 dalimi, „[v]alstybės narės sudaro galimybes paskirti restruktūrizavimo srities specialistą, kuris padėtų skolininkui ir kreditoriams derėtis dėl plano ir jį rengti bent šiais atvejais: a) jei teisminė arba administracinė institucija nustato bendrą atskirų vykdymo užtikrinimo priemonių sustabdymą pagal 6 straipsnio 3 dalį ir jei teisminė arba administracinė institucija nusprendžia, kad toks specialistas yra būtinas šalių interesams apsaugoti; b) jei restruktūrizavimo planą teisminė arba administracinė institucija turi patvirtinti taikydama prieštaraujančių kreditorių grupių nuomonės nepaisymą, kaip nustatyta 11 straipsnyje; arba c) jei to prašo skolininkas arba kreditorių dauguma su sąlyga, kad pastaruoju atveju specialistui skirtas išlaidas padengia kreditoriai.“

Taigi ES nemokumo teisėje nustatyta, kad savo turtu disponuojančio skolininko principas yra vienas esminių restruktūrizavimo procese ir jo taikymas turėtų būti siejamas su mažesniais šio proceso kaštais, be to, turėtų skatinti įmonės valdymo organus operatyviai reaguoti į nemokumo problemas ir inicijuoti restruktūrizavimo procesą. Vertinant Direktyvoje 2019/1023 nustatytą savo turtu disponuojančio skolininko principą, galima teigti, kad jo taikymas visų pirma turi būti susijęs su veiksmingo restruktūrizavimo proceso užtikrinimu. Taip pat direktyvoje numatytas nemokumo administratoriaus paskyrimas restruktūrizavimo procese, pagal bendrą taisyklę suteikiant teisę teisminei institucijai nuspręsti dėl jo paskyrimo būtinumo ir nustatant konkrečius atvejus, kada šis paskyrimas restruktūrizavimo procese yra būtinas. Kitų taisyklių dėl savo turtu disponuojančio skolininko principo taikymo Direktyvoje 2019/1023 nėra. Šio principo nustatymas reiškia, kad būtent įmonės valdymo organai turi geriausias galimybes įgyvendinti restruktūrizavimo procese taikomas priemones.

Tiek Direktyvos 2019/1023 parengiamuosiuose dokumentuose, tiek pačioje direktyvoje nemokumo administratoriaus skyrimas restruktūrizavimo procese siejamas su tam tikro skolininko ir kreditorių interesų balanso užtikrinimu. Laikoma, kad, įprastai suteikus

30 Dammann, *supra* note, 8: 97.

31 *Ibid.*, 98.

skolininkui teisę toliau pačiam spręsti dėl įmonės valdymo, jos kreditorių interesų apsaugai gali būti tikslinga paskirti nemokumo administratorių. Sprendžiant dėl nemokumo administratoriaus paskyrimo, pripažįstama, kad teismui suteikiama diskrecija nuspręsti, ar nemokumo administratorius turėtų būti skiriamas. Kitaip tariant, nemokumo administratoriaus paskyrimas kiekviename restruktūrizavimo procese nėra būtinas³². Aplinkybės, kurioms esant nemokumo administratorius turėtų būti skiriamas, siejamos su tuo, ar teismas laiko, kad jo paskyrimas yra būtinas siekiant užtikrinti skolininko veiklos stebėseną (angl. *supervision*), ar pats skolininkas gali būti suinteresuotas nemokumo administratoriaus paskyrimu, siekdamas pagalbos derybose su kreditoriais, taip pat didesnio jų pasitikėjimo³³.

Šios Direktyvos 2019/1023 nuostatos taip pat perkeltos į Lietuvos nemokumo teisę. Nors savo turto disponuojančio skolininko principas JANĮ buvo įtvirtintas dar iki direktyvos perkėlimo, direktyvos įgyvendinimas reikšmingas aiškinant šį principą pagal joje nustatytus tikslus ir nustatant atvejus, kai restruktūrizavimo procese turi būti skiriamas nemokumo administratorius. JANĮ 102 straipsnio 1 dalyje reglamentuojama, kad „[j]uridinio asmens veiklai restruktūrizavimo proceso metu vadovauja, jo turtą valdo, naudoja ir juo disponuoja juridinio asmens vadovas arba kitas valdymo organo pareigas vykdomas asmuo, kai pagal atitinkamos teisinės formos juridinius asmenis reglamentuojančius teisės aktus juridinis asmuo neprivalo turėti vadovo, vadovaudamasis atitinkamo juridinio asmens teisinę formą reglamentuojančiu įstatymu“. Ši teisės norma iš esmės atitinka anksčiau Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatyme nustatytą savo turto disponuojančio skolininko principą.

Direktyvos 2019/1023 5 straipsnio 1 dalyje ir JANĮ 102 straipsnio 1 dalyje nustatytas savo turto disponuojančio skolininko principas formuluojamas imperatyviai, nurodant, kad restruktūrizavimo procese skolininkas (restruktūrizuojamos įmonės valdymo organai) toliau priima sprendimus, susijusius su įmonės valdymu. Toks imperatyvus reguliavimo metodas rodo, kad savo turto disponuojančio skolininko principas yra dominuojantis, esminis restruktūrizavimo procese. Vis dėlto šias normas aiškinant lingvistiškai galima išskirti ir tam tikrus skirtumus. Pirma, Direktyvos 2019/1023 5 straipsnio 1 dalyje šio principo taikymas siejamas su turto valdymu „visiškai ar iš dalies“, o JANĮ 102 straipsnio 1 dalyje jis siejamas su „absoliučiu“ turto valdymu, pripažįstant, kad įmonės valdymo organai restruktūrizavimo procese toliau savarankiškai nusprendžia, kaip turi būti valdomas turtas. Antra, direktyvos 5 straipsnio 1 dalyje šio principo taikymas siejamas su įmonės turto kontrole ir kasdienėmis įmonės veiklos operacijomis, o JANĮ 102 straipsnio 1 dalyje – su vadovavimu įmonės veiklai ir įmonės nuosavybės teisės į jai priklausančią turtą įgyvendinimu. Manytina, kad tokia principo samprata direktyvos 5 straipsnio 1 dalyje yra tikslesnė, aiškiau nusako jo tikslą.

Tai, kad įmonės vadovas toliau išlaiko kompetenciją vadovauti įmonei, reiškia ir JANĮ numatytą pareigą inicijuoti nemokumo (bankroto) bylą. Restruktūrizavimo procese, ypač patvirtinus restruktūrizavimo planą, kai jo vykdymo kontrolė gali būti neatliekama, įmonė

32 Dammann, *supra* note, 8: 101.

33 *Ibid.*, 101.

gali tapti nemoki. Nors Direktyvoje 2019/1023 ir JANĮ įmonės vadovui keliama atidumo, rūpestingumo pareiga siejama su įmonės nemokumo proceso inicijavimu, manytina, kad ir pradėjus restruktūrizavimo procesą įmonės vadovui taikoma pareiga stebėti įmonės mokumo situaciją, o įmonei tapus nemokiai jis privalo imtis priemonių apsaugoti įmonės ir jos kreditorių interesus.

3. Nemokumo administratoriaus funkcijų restruktūrizavimo procese įgyvendinimas ir (ne)suderinamumas su įmonės valdymo organų kompetencija

Pripažinus, kad restruktūrizavimo procese savo turtu disponuojančio skolininko principas yra dominuojantis, grindžiamas įmonės valdymo organų kompetencijos priimti su įmonės valdymu susijusius sprendimus šio proceso metu išsaugojimu, kyla klausimas, kokius veiksmus turėtų atlikti nemokumo administratorius, jei jis yra paskirtas šiame procese. Kaip tokiu atveju suderinti nemokumo administratoriaus funkcijas su įmonės valdymo organų atliekamomis funkcijomis? Ar nemokumo administratorius perima įmonės valdymo funkcijas (jų dalį), ar tiesiog veikia šalia įmonės valdymo organų? Kaip jo atliekamos funkcijos turėtų būti suderinamos su restruktūrizavimo proceso tikslais ir įmonės valdymo organų kompetencija?

JANĮ nustatytas nemokumo administratoriaus paskyrimo restruktūrizavimo procese modelis siejamas su neprivalomu nemokumo administratoriaus dalyvavimu šiame procese. JANĮ 35 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad „[r]estruktūrizavimo procesui administruoti gali būti skiriamas nemokumo administratorius“. Tai reiškia, kad įmonių restruktūrizavimo procese, skirtingai nei bankroto procese, nemokumo administratorius gali, bet neprivalo būti skiriamas. Įgyvendinant Direktyvos 2019/1023 nuostatas JANĮ papildytas 35 straipsnio 2¹ dalimi, kurioje pateiktas baigtinis sąrašas atvejų, kai nemokumo administratorius privalo būti skiriamas restruktūrizavimo procese. Remiantis JANĮ 35 straipsnio 3 dalimi, „[t]eismui teikti prašymą skirti nemokumo administratorių ir pasiūlyti jo kandidatūrą turi teisę: 1) juridinis asmuo; 2) kreditorių susirinkimas; 3) restruktūrizavimą inicijuojantis kreditorius, teikdamas pareiškimą teismui dėl restruktūrizavimo bylos iškėlimo“. Įstatyme nenurodyta, ar teismui toks prašymas skirti nemokumo administratorių yra privalomas, ar ne. Manytina, kad jei įstatyme nurodyti subjektai išreiškia valią, kad procese būtų paskirtas nemokumo administratorius, teismas tokį prašymą turėtų tenkinti. Vis dėlto teismas turi įvertinti siūlomą nemokumo administratoriaus kandidatūrą, visų pirma jo atitiktį nepriklausomumo ir nešališkumo reikalavimams (JANĮ 37 ir 38 straipsniai), nes nemokumo administratorius negali turėti asmeninio suinteresuotumo restruktūrizavimo procesu. Įstatyme nustatyti tik gana formalūs reikalavimai prašymui dėl nemokumo administratoriaus

paskyrimo (JANĮ 35 straipsnio 4 dalis)³⁴. Teismui, siekiančiam išspręsti klausimą dėl nemokumo administratoriaus paskyrimo, taip pat turėtų būti pateikta informacija, kodėl nemokumo procesui siūlomas administruoti konkretus nemokumo administratorius, ar jis atitinka įstatyme keliamus nepriklausomumo ir nešališkumo reikalavimus. Taip pat kartu su prašymu paskirti nemokumo administratorių teismui turi būti pateikiamas nemokumo administratoriaus sutikimas-deklaracija (JANĮ 36 straipsnio 3 dalis). Tai reiškia, kad nemokumo administratorius dar prieš prašymo skirti jį administruoti restruktūrizavimo procesą pateikimą turi duoti sutikimą, t. y. išreikšti savo valią, dėl konkretaus restruktūrizavimo proceso administravimo.

Įprastai nemokumo administratorius skiriamas teismo nutartimi, kuria iškeliamas nemokumo byla (JANĮ 26 straipsnio 1 dalies 3 punktas). Visgi įstatyme nenustatytas draudimas nemokumo administratorių restruktūrizavimo byloje paskirti ir vėlesnėje restruktūrizavimo proceso stadijoje. Teismų praktikoje nurodyta, kad nemokumo administratorius gali būti skiriamas restruktūrizavimo procese ir po restruktūrizavimo bylos iškėlimo³⁵. Tai rodo, kad poreikis paskirti nemokumo administratorių gali kilti ir vėliau nei nemokumo (restruktūrizavimo) bylos iškėlimo momentu. Visų pirma tokia situacija gali susiklostyti pradėjus derybas su kreditoriais dėl restruktūrizavimo plano, jį rengiant, taikant prevencinio restruktūrizavimo priemones, skirtas įmonės gyvybingumui išsaugoti. Todėl, poreikiui skirti nemokumo administratorių atsiradus jau po to, kai iškelta restruktūrizavimo byla, jis gali būti skiriamas ir vėlesnėje šio proceso stadijoje.

Taip pat kyla klausimas, ar nemokumo administratorius gali būti skiriamas ne visam restruktūrizavimo procesui, o tik konkrečiai jo stadijai ar konkretiems veiksams atlikti. Įmonių bankroto procese nemokumo administratorius skiriamas visam procesui ir turi atlikti jam priskirtas funkcijas, nebent yra atstatydinamas ir paskiriamas kitas nemokumo administratorius. Iš JANĮ 103 straipsnyje nustatytų nemokumo administratoriaus funkcijų matyti, kad jis turėtų būti skiriamas visam restruktūrizavimo procesui, t. y. iki sprendimo užbaigti restruktūrizavimo bylą priėmimo. Tokią išvadą leidžia daryti įstatymo nuostatos, kad nemokumo administratorius „informuoja juridinio asmens valdymo organus, kreditorių susirinkimą apie restruktūrizavimo plano nevykdymą arba netinkamą vykdymą ir kreipiasi į teismą dėl restruktūrizavimo bylos nutraukimo“ (JANĮ 103 straipsnio 1 dalies 5 punktas), „rengia restruktūrizavimo plano vykdymo ataskaitą ne rečiau kaip už kiekvieną juridinio asmens finansinių metų ketvirtį priežiūros institucijos nustatyta tvarka“ (JANĮ 103 straipsnio 1 dalies 9 punktas). Taigi paskirtas nemokumo administratorius restruktūrizavimo byloje turėtų dalyvauti iki jos pabaigos. Tačiau kyla klausimas, ar tokia išvada iš tiesų pagrįsta, nes įmonės valdymo organams atliekant jiems priskirtas funkcijas restruktūrizavimo procese nemokumo administratoriaus dalyvavimas visame procese gali būti netikslingas, ypač jei jo dalyvavimas buvo reikalingas konkrečioje restruktūrizavimo proceso

34 Prašyme paskirti nemokumo administratorių turi būti nurodyta ši informacija: 1) nemokumo administratoriaus vardas ir pavardė, jeigu jis fizinis asmuo, ar pavadinimas ir kodas, jeigu jis juridinis asmuo; 2) nemokumo administratoriaus eilės numeris Nemokumo administratorių sąraše; 3) duomenys ryšiams su nemokumo administratoriumi palaikyti (adresas, telefono numeris, elektroninio pašto adresas ir kiti).

35 Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. vasario 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-204-585/2021.

stadijoje, pavyzdžiui, iki restruktūrizavimo plano patvirtinimo vykdant deryboms su kreditoriais. JANĮ nustatytas nemokumo administratoriaus funkcijų įgyvendinimo modelis restruktūrizavimo procese siejamas su jo dalyvavimu visame restruktūrizavimo procese, kuris gali tęstis daugiau nei 4 metus³⁶. Atsižvelgiant į tai, kad po restruktūrizavimo plano patvirtinimo toliau iš esmės vykdomos jame numatytos priemonės ir tęsiama įmonės veikla, svarstyтина, ar įstatyme neturėtų būti nustatyta galimybė skirti nemokumo administratorių konkrečiam restruktūrizavimo proceso etapui, o ne visam procesui.

ES ir Lietuvos nemokumo teisės nuostatas vertinant sistemiškai, galima teigti, kad nemokumo administratorius įmonių restruktūrizavimo procese ne pakeičia įmonės vadovą, bet veikia kartu su juo. Visgi kompetencijos pasidalijimas tarp įmonės valdymo organų ir nemokumo administratoriaus kelia klausimą, kokius veiksmus tokiu atveju restruktūrizavimo procese turėtų atlikti nemokumo administratorius. Ar jo paskyrimas yra savo turtu disponuojančio skolininko principo taikymo ribojimas? Kuriam laikotarpiui turėtų būti skiriamas nemokumo administratorius? Ar restruktūrizavimo proceso pradžioje paskirtas nemokumo administratorius turėtų dalyvauti šiame procese iki jo pabaigos? Ar nemokumo administratorius galėtų būti paskirtas tik konkrečiam restruktūrizavimo proceso etapui, pavyzdžiui, vykstant skolininko deryboms dėl restruktūrizavimo plano ir iki jo patvirtinimo?

Direktyvoje 2019/1023 nenustatyta, kokios yra nemokumo administratoriaus funkcijos nemokumo (restruktūrizavimo) procese. Vis dėlto tam tikri nemokumo administratoriaus veiksmai įvardyti direktyvoje pateiktoje nemokumo administratoriaus (restruktūrizavimo srities specialisto) sąvokos apibrėžtyje. Direktyvos 2 straipsnio 12 punkte nurodyta, kad „restruktūrizavimo srities specialistas – bet koks asmuo ar įstaiga, teisminės arba administracinės institucijos paskirti vykdyti visų pirma vieną ar kelias iš šių užduočių: a) padėti skolininkui ar kreditoriams parengti restruktūrizavimo planą arba dėl jo derėtis; b) prižiūrėti skolininko veiklą derybų dėl restruktūrizavimo plano laikotarpiu ir apie ją pranešti teisminei arba administracinei institucijai; c) derybų laikotarpiu perimti dalinę skolininko turto arba reikalų kontrolę“.

Direktyvoje 2019/1023 nemokumo administratoriaus (restruktūrizavimo srities specialisto) sąvoka siejama su dviejų rūšių funkcijomis. Pirma, ji siejama su pradine ir neretai pagrindine restruktūrizavimo proceso stadija – skolininko ir kreditorių derybomis dėl restruktūrizavimo plano projekto parengimo. Direktyvoje nemokumo administratoriaus dalyvavimas šioje stadijoje siejamas su nemokumo administratoriaus pagalba rengiant restruktūrizavimo planą ar vykdant derybas dėl jo. Restruktūrizavimo planas yra esminis restruktūrizavimo proceso dokumentas, kuriame nurodoma, kokiomis priemonėmis vykstant restruktūrizavimo procesui bus išsaugomas įmonės gyvybingumas, kaip įmonė bus valdoma šio proceso metu. Antra, jo dalyvavimas siejamas su įmonės veiklos priežiūra derybų dėl restruktūrizavimo plano rengimo laikotarpiu ir dalinės įmonės turto ar reikalų

36 Remiantis JANĮ 105 straipsniu, maksimali restruktūrizavimo plano įgyvendinimo trukmė yra 4 metai, tačiau bendras restruktūrizavimo proceso terminas gali būti ir ilgesnis, išskaičiuojant terminą, per kurį nuo restruktūrizavimo bylos iškėlimo teismui turi būti pateikiamas tvirtinti restruktūrizavimo planas.

kontrolės perėmimu. Šios nemokumo administratoriaus funkcijos iš esmės sietinos su pradiniu restruktūrizavimo proceso etapu, kai tarp skolininko ir jo kreditorių vyksta derybos dėl restruktūrizavimo plano. Tokių funkcijų tikslas yra sudaryti sąlygas vykdyti įmonės veiklą, kol vyksta derybos su kreditoriais. Vis dėlto atsižvelgiant į nemokumo administratoriaus (restruktūrizavimo srities specialisto) apibrėžtį direktyvoje, kyla klausimas, ar jis gali būti skiriamas tik skolininko ir kreditorių derybų dėl restruktūrizavimo plano stadijoje, ar taip pat turėtų toliau dalyvauti restruktūrizavimo procese iki jo pabaigos. Manytina, kad direktyvoje nemokumo administratoriaus dalyvavimas nemokumo procese sietinas ne su kontrolės funkcijomis, o būtent su joje nustatytų prevencinio restruktūrizavimo priemonių naudojimu ir ypač derybomis su kreditoriais dėl restruktūrizavimo plano. Tai leidžia daryti išvadą, jog direktyvoje nereikalaujama, kad nemokumo administratoriaus dalyvautų visame restruktūrizavimo procese. Taip pat, direktyvoje nesant išsamaus nemokumo administratoriaus funkcijų sąrašo, laikytina, kad tai, kokias konkrečias funkcijas jis turėtų atlikti šiame procese, gali būti nustatyta valstybių narių nacionalinėje teisėje.

JANĮ, skirtingai nei Direktyvoje 2019/1023, nėra pateikta nemokumo administratoriaus apibrėžtis, tačiau reglamentuojama, kokias funkcijas, teises ir pareigas jis turi bankroto ar restruktūrizavimo procesuose. JANĮ 103 straipsnyje pateiktas nebaigtinis sąrašas nemokumo administratoriaus funkcijų, kurias jis turi atlikti šiame procese. Teismų praktikoje pripažįstama, kad šiame procese nemokumo administratoriaus atliekami veiksmai siejami su *kontrolės, priežiūros, konsultavimo bei informavimo funkcijomis*³⁷. Toks skirstymas teismų praktikoje rodo, kad nemokumo administratoriaus funkcijos siejamos ne tik su pavieniais veiksmais, pavyzdžiui, dalyvavimu derybose su kreditoriais dėl restruktūrizavimo plano, bet ir su restruktūrizavimo proceso teisėtumo užtikrinimu, nes jo kompetencijai priskiriama atlikti veiksmus, susijusius su šiame procese dalyvaujančių asmenų, visų pirma restruktūrizuojamos įmonės valdymo organų, priimamų sprendimų vertinimu.

Vertinant JANĮ 103 straipsnio 1 dalyje nurodytas nemokumo administratoriaus funkcijas, galima teigti, kad jos yra susijusios su restruktūrizavimo plano rengimu ir jo vykdymo kontrole. Nuostatos, susijusios su restruktūrizavimo plano rengimu ir jos vykdymo kontrole, išdėstytos JANĮ 103 straipsnio 1 dalies 2–5 ir 9 punktuose. Kitos nemokumo administratoriaus funkcijos susijusios su reikšmingos informacijos suteikimu (JANĮ 103 straipsnio 1 dalies 6 punktas), kreditorių kolektyvinių teisių įgyvendinimu (JANĮ 103 straipsnio 1 dalies 7, 8 ir 10 punktai). Tokios įstatyme reglamentuojamos nemokumo administratoriaus funkcijos rodo, kad jis nepakeičia įmonės valdymo organų ir neatlieka jokių su įmonės valdymu ir (ar) jos atstovavimu susijusių veiksmų. Taip pat nemokumo administratorius neperima ir būtent įmonės valdymo organams nustatytos kompetencijos atlikti jiems priskirtas pareigas restruktūrizavimo procese. Pavyzdžiui, nors nemokumo administratorius turi priemonių parengti ir įgyvendinti restruktūrizavimo planą, už jo parengimą atsako būtent įmonės vadovas³⁸. Įstatyme nustatytas funkcijas nemokumo administratorius įgyvendina savarankiškai, atsižvelgdamas į restruktūrizavimo proceso tikslus. Todėl, pavyzdžiui,

37 Lietuvos apeliacinio teismo 2025 m. rugpjūčio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-773-790/2025.

38 Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. sausio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-95-467/2024.

kreditorių susirinkimas neturi teisės priimti sprendimo įpareigoti, kaip nemokumo administratorius turėtų įgyvendinti jam įstatyme nustatytas funkcijas³⁹.

JANĮ 103 straipsnio 2 dalyje reglamentuojamos nemokumo administratoriaus teisės. Iš esmės didžioji dalis nustatytų kreditorių teisių yra susijusius su nemokumo administratoriaus teise gauti reikšmingą informaciją. Nemokumo administratoriaus teisė gauti informaciją apima teisę gauti informaciją apie administruojamą įmonę (JANĮ 103 straipsnio 2 dalies 1 punktas) ir informaciją iš kitų trečiųjų asmenų (JANĮ 103 straipsnio 2 dalies 2 punktas), informaciją apie juridinio asmens valdymo organų ir kreditorių susirinkimo, kreditorių komiteto sprendimus (JANĮ 103 straipsnio 2 dalies 4 punktas), kitų dalyvaujančių byloje asmenų dokumentų kopijas (JANĮ 103 straipsnio 2 dalies 5 punktas). Taip pat nemokumo administratoriui suteikiama teisė dalyvauti svarstant restruktūrizavimo plano projektą (JANĮ 103 straipsnio 2 dalies 3 punktas) ir juridinio asmens valdymo organų susirinkimuose, posėdžiuose (JANĮ 103 straipsnio 2 dalies 7 punktas). Šios nemokumo administratoriaus teisės suteikia galimybę gauti jo funkcijoms įgyvendinti reikalingą informaciją. Vienintelė teisė reikalauti atlikti veiksmus, susijusius su įmonės valdymu, yra nemokumo administratoriaus teisė kreditorių susirinkimo pritarimu reikalauti, kad juridinis asmuo samdytų auditorių arba audito įmonę, ekspertus (JANĮ 103 straipsnio 2 dalies 6 punktas).

Kol kas jurisprudencija, kurioje aiškinamos JANĮ nustatytos nemokumo administratoriaus funkcijos ir teisės, atskleidžia, kad nemokumo administratorius nepakeičia įmonės valdymo organų, jie toliau priima su įmonės valdymu susijusius sprendimus. Teismų praktikoje aiškinant JANĮ 103 straipsnyje nustatytas nemokumo administratoriaus funkcijas nurodoma, kad įmonės vadovas restruktūrizavimo procese yra „atsakingas ir už ūkinės komercinės veiklos vykdymą (organizavimą), o nemokumo administratorius iš esmės koordinuoja patį restruktūrizavimo procesą“⁴⁰. Be to, pažymima, kad „<...> restruktūrizuojamo juridinio asmens valdymo organų teisė priimti sprendimus dėl juridinio asmens valdymo nėra apribota“⁴¹. Tai rodo, kad pagal teismų praktiką nemokumo administratorius restruktūrizavimo procese neperima iš įmonės vadovo jos valdymo, o tik atlieka savo kompetencijai priskirtus veiksmus, susijusius su restruktūrizavimo proceso eiga. Taip pat byloje, kurioje buvo sprendžiamas klausimas, ar nemokumo administratorius turi teisę būti paskirtas administruoti tos pačios įmonės restruktūrizavimo procesą, nurodyta, jog „<...> vien tai, kad asmuo restruktūrizavimo procese atliko administravimo veiksmus, nereiškia, jog toks asmuo laikytinas su atsakove (jos vadovu, kitais valdymo organais) susijusiu asmeniu, vykdančiu restruktūrizuojamo asmens vadovavimo funkcijas“⁴². Todėl galima teigti, kad nemokumo administratorius neperima įmonės valdymo organų funkcijų ir restruktūrizavimo proceso metu įmonės valdymo organai toliau vadovauja įmonei pagal Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatyme ir kituose įstatymuose bei įmonės vidaus dokumentuose nustatytą kompetenciją.

39 Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. sausio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-69-881/2022.

40 Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. spalio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-951-407/2023.

41 Lietuvos apeliacinio teismo 2025 m. sausio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-149-450/2025.

42 Lietuvos apeliacinio teismo 2025 m. rugpjūčio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-773-790/2025.

Byloje, kurioje spręstas klausimas dėl teismo leidimo leisti parduoti restruktūrizuojamai įmonei priklausančią turtą, konstatuota, jog nemokumo administratorius kartu su įmonės vadovu atsako, kad už turto pardavimą gautos lėšos būtų panaudotos tinkamai⁴³. Taip pat pripažįstama, kad, jei yra paskirtas nemokumo administratorius, būtent jam ir turėtų būti teikiami kreditorių reikalavimai, nes įstatymo nuostatos, reglamentuojančios kreditorių reikalavimų pareiškimo ir pateikimo tvarką, bankroto ir restruktūrizavimo procesams yra vienodos (JANĮ 41–42 straipsniai)⁴⁴. Tai reiškia, kad nemokumo administratorius restruktūrizavimo procese turi atlikti ne tik konkrečiai JANĮ 103 straipsnyje nustatytus, bet ir kitus tiesiogiai su jo funkcijomis, numatytais JANĮ, susijusius veiksmus. Be to, jam suteikiama teisė skusti kreditorių susirinkimo sprendimus (JANĮ 55 straipsnio 2 dalies 3 punktas).

Vis dėlto nors nemokumo administratorius neperima įmonės valdymo organų funkcijų ir restruktūrizavimo proceso, kyla klausimas, kokius konkrečius veiksmus su JANĮ aiškinimo praktikoje išskirtais *kontrolės, priežiūros, konsultavimo bei informavimo* veiksmais nemokumo administratorius turi teisę atlikti. Ar jis turi teisę ginčyti įmonės valdymo organų, savininkų priimtus sprendimus? Ar gali ginčyti įmonės iki ar po restruktūrizavimo bylos sudarytus sandorius? Įstatyme nesant leidimo ar draudimo atlikti tokius veiksmus, kyla klausimas, kokia yra nemokumo administratoriaus kompetencija? Ar jam suteikiama teisė reikšti ieškinį (lot. *locus standi*) įmonės ir (ar) jos kreditorių interesais, jei ginčijamas veiksmas būtų susijęs su restruktūrizavimo procesu?

Viena svarbiausių nemokumo administratoriaus funkcijų įmonių bankroto procese yra įmonės iki bankroto bylos iškėlimo sudarytų sandorių teisėtumo patikra (JANĮ 64 straipsnis). Nemokumo administratorius, įvykdęs pareigą patikrinti įmonės sudarytus sandorius, turi spręsti, ar ginčyti iki tol sudarytus sandorius. Būtent įmonės sudarytų neteisėtų sandorių ginčijimas (nuginčijimas) ir restitucijos taikymas grąžinant neteisėtai įmonės perleistą turtą yra viena iš pagrindinių priemonių, leidžiančių bankroto procese surinkti kuo daugiau bankrutuojančios įmonės turto. Nors restruktūrizavimo procesas nėra nukreiptas į įmonės sudarytų sandorių patikrą, pagal neteisėtus sandorius iki restruktūrizavimo proceso įmonės perleisto turto susigrąžinimas taip pat galėtų prisidėti prie įmonės restruktūrizavimo proceso tikslų. Ar nemokumo administratorius turi atlikti įmonės iki restruktūrizavimo proceso sudarytų sandorių patikrą, ar turi reikalausti įmonės vadovo pateikti duomenis apie iki šio proceso pradžios vykdytą veiklą, sudarytus sandorius?

Teismų praktikoje pasitaikė atvejų, kai nemokumo administratorius (restruktūrizavimo administratorius) pareiškė *actio Pauliana* ieškinį, kuriuo prašė pripažinti įmonės, kurią jis administravo, sudarytus sandorius (paskolos sandorius ir atliktus mokėjimus) negaliojančiais. Pirmosios instancijos teismas nemokumo administratoriaus ieškinį tenkino. Apeliacinės instancijos teismas sprendimą paliko nepakeistą. Kasacinis teismas, spręsdamas klausimą, ar nemokumo administratorius turi teisę ginčyti įmonės iki restruktūrizavimo proceso sudarytus sandorius, vertino, kokios yra nemokumo administratoriaus funkcijos

43 Lietuvos apeliacinio teismo 2024 m. balandžio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-274-881/2024.

44 Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. gruodžio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1824-881/2020.

šiam procese ir kaip jos turėtų būti derinamos su savo turtu disponuojančio skolininko principu. Spręsdamas šį klausimą, kasacinis teismas, pirma, nurodė, kad restruktūrizavimo procesą reglamentuojančios ĮRĮ nuostatos nesuteikia teisės restruktūrizavimo administratoriui teisės ir (ar) pareigos „<...> peržiūrėti įmonės iki restruktūrizavimo bylos iškėlimo sudarytus sandorius ir, esant pagrindui, juos ginčyti teisme“. Antra, teismas pripažino, kad nemokumo administratoriaus teisės nustatytos įstatyme ir jos negali būti aiškinamos plečiamai. Trečia, teismas nurodė, kad bankroto ir restruktūrizavimo procesų tikslai skiriasi, todėl tai, kad ĮRĮ nenustatyta nemokumo administratoriaus teisė ginčyti iki įmonės restruktūrizavimo proceso sudarytus sandorius, nėra įstatymo spraga. Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas nusprendė, kad nemokumo administratorius „neturi teisės restruktūrizuojamos įmonės vardu ginčyti tokios įmonės iki restruktūrizavimo bylos jai iškėlimo sudarytus sandorius“. Taigi teismas, gavęs tokį nemokumo administratoriaus ieškinį, turėtų atsisakyti jį priimti, nes nemokumo administratorius teisės reikšti ieškinį įmonės vardu ir interesais neturi.

Formuojama tokia kasacinio teismo praktika laikytina pagrįsta, tinkamai nustatančia nemokumo administratoriaus ir įmonės valdymo organų kompetencijos suderinamumą. Nemokumo administratoriaus stebėjimo ir kontrolės funkcijų atlikimas neturėtų būti suprantamas kaip įmonės valdymo organų kompetencijos perėmimas ir jos iki restruktūrizavimo proceso vykdytos veiklos įvertinimas. Pripažinus, kad nemokumo administratorius restruktūrizavimo procese neperima įmonės valdymo organams priskirtų funkcijų, tai atitinkamai reiškia, kad jis neįgyja ir materialinio bei procesinio suinteresuotumo reikšti ieškinį restruktūrizuojamos įmonės vardu. Visgi nemokumo administratorius, nustatęs, kad įmonės sandoriai gali būti ginčijami siekiant restruktūrizavimo proceso tikslų, turėtų informuoti apie tai įmonės valdymo organus ir (ar) įmonės kreditorius. Toks informavimas leistų ne tik pačiai įmonei, bet ir jos kreditoriams įvertinti įmonės restruktūrizavimo perspektyvas. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekse nėra nustatyta, kad nemokumo administratorius turėtų teisę atstovauti įmonei restruktūrizavimo proceso metu teisme, šią kompetenciją toliau išsaugo įmonės valdymo organai.

Taip pat vertinant nemokumo administratoriaus kompetenciją kyla klausimas, ar jis turi teisę ginčyti restruktūrizavimo procese įmonės sudarytus sandorius arba kitus jos vadovo ar savininkų priimtus sprendimus. Kokių veiksmų turėtų imtis nemokumo administratorius, nustatęs, kad įmonės vadovo ar jos savininkų priimami sprendimai gali turėti neigiamos įtakos įmonės restruktūrizavimui, pavyzdžiui, pažeidžia restruktūrizavimo planą, menkina įmonės gyvybingumo išsaugojimo galimybes?

JANĮ nustatytos nemokumo administratoriaus funkcijos restruktūrizavimo procese ir formuojama teismų praktika leidžia teigti, kad nemokumo administratorius šiame procese atlieka su įmonės restruktūrizavimu susijusių priemonių taikymo kontrolę, stebėseną, tačiau neperima įmonės valdymo. Priešingos išvados nesuponuoja ir Direktyvoje 2019/1023 nustatytas savo turtu disponuojančio skolininko principas, nemokumo administratoriaus samprata (jo funkcijos) ir formuojama teismų praktika. Vis dėlto nemokumo administratorius, nustatęs, kad įmonės valdymo organų ir (ar) jos savininkų veiksmai kelia grėsmę

restruktūrizavimo tikslams, įmonės gyvybingumo išsaugojimui, apie tai turėtų informuoti įmonę ir (ar) jos kreditorius ir teikti pasiūlymus, kaip užtikrinti tinkamą įmonės restruktūrizavimą.

Išvados

1. Savo turtu disponuojančio skolininko principas yra vienas svarbiausių nemokumo teisės principų, nusakančių restruktūrizavimo proceso esmę ir sudarančių prielaidas užtikrinti šio proceso veiksmingumą. Jo tikslas – užtikrinti įmonės valdymo organų teisę viso restruktūrizavimo proceso metu toliau valdyti įmonę ir priimti su jos valdymu susijusius sprendimus. Šio principo taikymas iš esmės leidžia pasiekti restruktūrizavimo proceso tikslus, nes proceso metu įmonė turi toliau vykdyti ūkinę komercinę veiklą ir būtent įmonės valdymo organai gali (turi) priimti veiksmingiausius su jos valdymu susijusius sprendimus. Taip pripažįstama, kad valstybė turi sudaryti galimybes pačiai įmonei be valstybės įgaliojimo asmens (nemokumo administratoriaus) paskyrimo išspręsti savo nemokumo problemas. Šio principo taikymas atskleidžia ir tam tikrą vertybinį restruktūrizavimo proceso kriterijų – įmonės valdymo organų kompetencijos išsaugojimą ir galimybę pačiai išspręsti savo nemokumo problemas.
2. Savo turtu disponuojančio skolininko principo turinys ES ir Lietuvos nemokumo teisėje iš esmės yra panašus. Pagrindinės šio principo taisyklės, numatytos Direktyvoje 2019/1023, yra perkeltos į Lietuvos nemokumo teisę. Direktyvoje šio principo taikymas siejamas su veiksmingesniu restruktūrizavimo priemonių įgyvendinimu, o JANĮ – su įmonės turto valdymu ir ūkinės komercinės veiklos vykdymu. Direktyvoje savo turtu disponuojančio skolininko principo taikymas suderinamas su nemokumo administratoriaus paskyrimu, nustatant konkrečius atvejus, kada jis turi būti skiriamas.
3. Įmonės valdymo organai restruktūrizavimo procese toliau išlaiko savo kompetenciją ir priima visus su įmonės valdymu susijusius sprendimus. Nemokumo administratoriaus funkcijos turi būti susijusios su jo teikiama pagalba įmonei derantis su kreditoriais dėl restruktūrizavimo plano, padedant įmonei ieškoti jos gyvybingumo išsaugojimo būdų ir taikant įstatyme nustatytas restruktūrizavimo priemones. Tai, kad nemokumo administratorius nepakeičia įmonės valdymo organų, rodo ir pagrįstai formuojama teismų praktika, kurioje pripažįstama, kad jis neturi teisės kreiptis į teismą restruktūrizuojamos įmonės vardu ir reikšti reikalavimus teisme. Vis dėlto nemokumo administratorius, įgyvendindamas restruktūrizavimo proceso stebėjimo ir kontrolės funkcijas, turėtų informuoti įmonę ir (ar) jos kreditorius dėl neteisėtų sandorių, netinkamai taikomų restruktūrizavimo priemonių ar restruktūrizavimo plano netinkamo vykdymo ir taip sudaryti sąlygas veiksmingam restruktūrizavimo procesui.

APPLICATION OF THE PRINCIPLE OF DEBTOR IN POSSESSION IN CORPORATE RESTRUCTURING PROCEEDINGS

Remigijus Jokubauskas

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. *Corporate restructuring is a measure which seeks to preserve a company with solvency problems. One of the essential features of the restructuring process is that the company's activities continue to be managed by the company's management bodies during this process (debtor in possession principle), but in certain cases an insolvency administrator may also be appointed to administer this process. This article examines the content of the principle of debtor in possession, analyzes why it is applied in the restructuring process and how its application allows achieving the goals of the restructuring process. It analyzes the content of this principle in the insolvency law of the European Union and Lithuania and what are the functions of the insolvency administrator after his appointment in the restructuring process. It also examines what functions the insolvency administrator should perform in the restructuring process and how the functions performed by him are compatible with the competence of the company's director.*

Keywords: *restructuring, debtor in possession principle, insolvency practitioner.*

Remigijus Jokubauskas, Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos Privatinės teisės instituto docentas, socialinių mokslų (teisės) daktaras. Mokslinių tyrimų kryptys: civilinis procesas, nemokumas, vykdymo procesas.

Remigijus Jokubauskas, Associate Professor at the Institute of Private Law at the Law School at Mykolas Romeris University, Doctor of Social Sciences (Law). Research interests: civil proceedings, insolvency, enforcement proceedings.